

Jiří Plachý

Poslední obránci protektorátu

Historie Dobrovolnické svatováclavské roty

mladá fronta

Poslední obránci protektorátu

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.mf.cz
www.albatrosmedia.cz

mladá fronta

Jiří Plachý
Poslední obránci protektorátu
Historie Dobrovolnické svatováclavské roty – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2025

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Jiří Plachý

Poslední obránci protektorátu

Historie Dobrovolnické svatováclavské roty

mladá fronta

I Obsah

Úvodem	7
Sen českých kolaborantů	7
Poděkování	10
 I. část	 11
Češi v německých službách.	11
Češi ve Wehrmachtu?	11
Češi ve Waffen-SS?	19
Češi v německých polovojskových organizacích	22
Češi ve Vládním vojsku	27
Češi v armádách Osy.	31
 II. část	 39
Dobrovolnická svatováclavská rota	39
Vznik Kuratoria a jeho cesta k vlastní „armádě“	39
Ve stádiu příprav (20. února – 20. března 1945)	50
SS-Brigadeführer a generálmajor Waffen-SS Bernhard Voss	64
„Kompanieführer“ Eduard Chalupa	64
Na Čeperce (21. března – 4. května 1945)	70
Mužstvo	76
Možnost odchodu	80
Uniforma.	83
Výzbroj a peněžní náležitosti.	85
Výcvik	87
Prísaha	90
5. květen 1945 na Čeperce	91
Brigádní generál Václav Šidlík	97

III. část	98
Post Bellum – poválečná spravedlnost	98
Internace v Kladně (květen 1945)	98
Stanislav Velek – exemplární trest	100
Trestnost členství v DSR.	102
Koho stíhat?	104
Proces s českými veliteli DSR	109
Odsouzení Eduarda Chalupy v rámci procesu proti vedení Kuratoria . . .	114
Závažnější případy udavačů a kolaborantů	117
Zatčení z února 1946.	132
Zatýkání v létě 1946	140
Před civilními soudy a Soudem mládeže v Praze.	154
Mimopražské procesy	163
Řízení u trestních komisí.	168
Obnovená retribuce 1948	170
DSR a čs. armáda	178
Ve vězení	182
 Závěrem	 189
Resumé.	191
Resümee	192
Summary.	193
Prameny a literatura	194

Lektoroval Mgr. Pavel Kmoch
copyright © Jiří Plachý, 2025

ISBN tištěné verze 978-80-204-6471-2
ISBN e-knihy 978-80-204-6475-0 (1. zveřejnění, 2025) (ePDF)

Úvodem Sen českých kolaborantů

Nejpozději od napadení Sovětského svazu Německem v červnu 1941 usilovala různá česká kolaborantská seskupení o vznik vojenské jednotky, která by se jako součást nacistických armád podílela na boji za „Novou Evropu“.

Počátkem července 1942 například napsal tehdejší vedoucí Českého svazu válečníků generál Otto Bláha státnímu prezidentovi Emilu Háchovi: *„Mužové českého národa poznali z vlastní zkušenosti nezměrné dary nacionálně-socialistického světového názoru a zářícího génia jeho stvořitele Adolfa Hitlera. Poznali však také a pochopili strašné nebezpečí bolševické invaze, která hrozila pohltiti Německo a s ním i krásnou naši domovinu, která se chystala zničiti kulturu českého národa i jeho statky a podmaniti si jeho zbytky v jármu židobolševického kapitálu. [...] Pane státní presidente! Nebude záležet na počtu těch, kteří se dobrovolně přihlásí pod prapory Říše za Novou Evropu. Je lhotej, bude-li jich 50 000 nebo jenom 1 000. Těchto, třeba jen 1 000 mužů nepřejde v historii českého národa jako příslušníci mého svazu nebo jiného hnutí národoveckého, bude to tisíc Čechů, kteří položí život na oltář vlasti...“* Bláha Háchu požádal, aby jeho návrh byl postoupen přímo Hitlerovi.

Bláhův nástupce v čele této aktivistické organizace, bývalý divizní generál československé armády Robert Rychtermoc o necelé dva roky později navrhl dokonce mobilizaci 15 ročníků českých záložníků, tedy až 600 tisíc mužů, a jejich následné zasazení na frontu. To však byla samozřejmě naprostá utopie.

Ostatně i sama protektorátní vláda a prezident Emil Hácha dvakrát naznačili možnost vyslání „svých“ ozbrojených formací, tedy Vládního vojska na frontu – poprvé právě po napadení SSSR v roce 1941 a podruhé o necelý rok později, po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Obě tato gesta však byla i ze strany okupantů považována spíše za test loajality než za skutečně projevené přání.

O vzniku české vojenské jednotky v rámci Wehrmachtu uvažovala na počátku války i největší česká nacionálně socialistické organizace Vlajka. Ta organizovala po vzoru nacistických SA tzv. Svatoplukovy gardy, polovojenské sbory, jejichž uniformovaní příslušníci se mohli stát rezervoárem budoucí dobrovolnické formace. Podobné úvahy rezonovaly i řadou menších kolaborantských seskupení, jejichž

příslušníci se domnívali, že se takovými nabídkami okupantům zavděčí. Pro sebe pak doufali, že jim účast na boji za Velkoněmeckou říši přinese výsadní postavení v protektorátní společnosti a větší podíl na imaginární „moci“.

Tyto své úvahy nepovažovali za nereálné. Ostatně, měli přímo před očima příklady jiných okupovaných národů. Po napadení Sovětského svazu se začaly v obsazených západoevropských zemích pod patronací nacistů formovat „národní“ dobrovolnické jednotky. Německou uniformu mohli obléct Norové, Dánové, Holanďané, Vlámové, Valoni a Francouzi. Jak šel čas, byly zbraně svěřovány stále víc i příslušníkům rasově méně hodnotných etnik, především širokému spektru příslušníků národů a národností Sovětského svazu. Dnes se odhaduje, že uniformu některé ze složek německé armády nosil více než milion sovětských občanů. Pro zahraniční dobrovolníky se od poloviny války také stále více otvíraly elitní jednotky *Waffen-SS*. Například v bývalých pobaltských zemích, především v Lotyšsku a Estonsku, které neměly ani tolik autonomie jako Protektorát Čechy a Morava a byly součástí Říšského komisariátu Ostland, probíhaly do národních jednotek *Waffen-SS* tvář v tvář sovětskému ohrožení v podstatě regulérní odvody. U *Waffen-SS* ostatně sloužili i Rusové a Ukrajinci, nebo Turkméni stojící v nacistické rasové typologii slovanských etnik mnohem níže než Češi.

Na jaře 1944 Hitler zmírnil svoji nenávist i vůči Polákům a povolil jejich přijímání do Wehrmachtu (ovšem jen v postavení tzv. *Hiwies*, tedy východních dobrovolníků) a vytvoření jednotek *Kriegseinsatzkommando Polen*, jakési polské domobrany pod německým velením proti sovětskému postupu. Obě akce však ztroskotaly na naprostém nezájmu polského obyvatelstva. Pochybná čest bojovat pod německým velením tak zůstala vedle židů po celou válku upřena jedinému národu – Čechům.

Všechny výše zmíněné nabídky českých kolaborantů totiž končily na zcela jednoznačném odmítnutí ze strany okupantů. Jedinou výjimkou se stala jepičí existence Dobrovolnické svatováclavské roty (DSR) založené v březnu 1945.

Skoro by se chtělo napsat, že jde o jednotku opředenou mýty. V české historiografii se jí pozornost začala věnovat v polovině 60. let minulého století. Liberalizace společnosti dovoľovala otevírat nová témata, která do té doby byla společenským tabu. Tím byla do té doby i problematika kolaborace. Jednu z prvních zmínek věnoval DSR historik Miroslav Moulis ve své práci o odboji české mládeže, která vyšla v roce 1966. O tři roky později, počátkem roku 1969, vznik této jednotky a její krátkou existenci rámcově popsal publicista Roman Cílek na stránkách odbojářského týdeníku Hlas revoluce. Okolnosti vzniku DSR zde byly interpretovány jako jednoznačný důkaz neúspěchu okupantů získat na svoji stranu českou mládež.

Zdálo se, že ani doba po listopadu 1989, kdy se běžným badatelům otevřely dosud nepřístupné archivní fondy, nepřinese v této problematice příliš nového. DSR po sobě totiž zanechala jen velmi málo písemných dokumentů a ani pamětníci se k členství v ní z pochopitelných důvodů příliš nehlásili, byť velká část z nich na konci osmdesátých let sotva dosáhla důchodového věku.

I v odborných pracích věnovaných českému fašismu a nacismu byla historie DSR vnímána stále jako epizoda, u jejíhož popisu lze vystačit s informacemi shromážděnými Romanem Cílkem na konci 60. let. Historií jednotky, kterou později zasadil i do kontextu vývoje polovojenských formací českých fašistických a nacionálně socialistických skupin a organizací se v první dekádě tohoto tisíciletí podrobněji zabýval až vojenský historik Ivo Pejčoch, který poprvé publikoval např. seznam příslušníků roty.

V posledních deseti letech vzniklo několik velmi přínosných prací věnovaných dějinám Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě a jejich snahám o vytvoření elitních oddílů především z pera historika Adama Hájka, v nichž přinesl i nové poznatky týkající se DSR. Obsáhlou pozornost této problematice věnoval ve svojí diplomové práci.

Především na internetu je však možné se stále setkat s řadou dávno překonaných tvrzení a zjevných nepravd. Řada z nich zřejmě pochází z knihy Zdeňka Čecha „Drsný střed Evropy“, která je doslova plná fabulací.

Je zajímavé, že toto téma velmi silně rezonuje i za našimi hranicemi, a to především v Rusku. Tam je ovšem DSR prezentována zásadně jako součást *Waffen-SS*. Na ruské Wikipedii je možné DSR najít dokonce pod zcela smyšleným označením *Чешская добровольческая рота СС «Святой Вацлав»*, tedy Česká dobrovolnická rota SS „Svatý Václav“. Obsah hesla je pak snůškou nesmyslů, sloužících ruské propagandě zřejmě k tomu, aby nás postavila do jedné řady s ostatními evropskými národy, které se ve 2. světové válce spojily s nacisty, ve snaze zničit Sovětský svaz.

Práce, jenž čtenáři dostávají právě do rukou, je rozdělena do tří částí – v první je podrobně nastíněna problematika služby Čechů v německé armádě, resp. ve *Waffen-SS*, dále v německých polovojenských uniformovaných složkách, ve spojeneckých armádách nacistického Německa a ve Vládním vojsku. Druhá část se pak věnuje samotné historii Dobrovolnické svatováclavské roty, přičemž o této formaci přináší řadu nových informací z dosud nevyužívaných primárních zdrojů. Poslední, třetí část je pak věnována poválečnému postihu příslušníků této formace v rámci poválečné retribuice, který byl sice mimořádně chaotický, avšak poměrně tvrdý. Samostatná monografie zabývající se dějinami této jednotky a poválečnými osudy jejích příslušníků je čtenáři předkládána vůbec poprvé.

I Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval všem, kteří se jakkoliv podíleli na vzniku této knihy. Díky patří v první řadě pracovníkům archivních institucí, především Státního oblastního archivu v Praze, kde bylo třeba prostudovat desítky soudních spisů. Dále bych chtěl poděkovat svým kolegům z Vojenského historického ústavu v Praze a v neposlední řadě i své rodině – především nejstarší dceři Alici, která je autorkou kresby příslušníků DSR v uniformách. Knihu bych rád věnoval památce kolegy a kamaráda Ivo Pejčocha (+ 2019), který stál u zrodu myšlenky na její sepsání.

Autor
Praha, leden 2024

I. část

Češi v německých službách

Češi ve Wehrmachtu?

Roku 2005 vyšla v nakladatelství Vyšehrad publikace nazvaná *„Češi ve Wehrmachtu. Zamtlčované osudy“*. Přes slibný a komerčně jistě úspěšný název kniha přináší především konkrétní osudy mužů pocházejících z Hlučínska a Těšínska. Tyto regiony patřily před válkou k národnostně nevyhraněným oblastem předválečného československého státu a jejich obyvatelé získali po připojení k Německu zvláštní postavení. Obyvatelé Hlučínska, které bylo do roku 1920 součástí Pruska, se na základě toho stali občany „Staré říše“. Těšínsko, okupované po Mnichovu Poláky, bylo k Německu připojené až v říjnu 1939. Německé úřady se zde následně pokoušely provádět intenzivní germanizační politiku pomocí tzv. Volkslisty, institutu přihlášení se k německé národnosti a následném získání neplnohodnotného říšskoněmeckého občanství, odstupňovanému do čtyř kategorií. Ty měly společné jen jedno – jejich držitelé měli povinnost narukovat do německé armády. Stejným způsobem si Němci ostatně počínali na západních územích polského státu připojených k Německu. Protože tento proces byl do značné míry násilný, nepodléhali „Volkslistáři“ po skončení války odsunu a ve většině případů jim bylo zcela bez problémů vráceno československé státní občanství. Mnozí se ostatně jako Němci necítili, německy neuměli a, pokud se jako vojáci německé armády dostali do spojeneckého zajetí, velmi často se dobrovolně hlásili do řad československých nebo polských zahraničních jednotek, a to jak na západní, tak i na východní frontě.

Z pohledu německých úřadů však bylo právní postavení „Volkslistářů“ zcela jednoznačné – okamžikem jejího podpisu přestali být Čechy, Poláky nebo „Slezany“ a stali se (tak trochu druhořadými) Němci. Tuto situaci respektovaly v pozdějších letech také úřady Spolkové republiky Německo, a pokud bývalý držitel Volkslisty projevil zájem, byl mu ve většině případů zcela bez problémů vystaven západoněmecký cestovní pas.

Problematika obyvatel Hlučínska a českého Slezska je tedy značně specifická a je při nejmenším zjednodušující a nepřesné hovořit o mužích z těchto oblastí sloužících v letech 2. světové války v německé armádě, alespoň ve vztahu k okupační realitě, jako o Čechách. Nabízí se nám tedy logická otázka – našli bychom v řadách ozbrojených složek německého státu Čechy, hlásící se ve vztahu k německým úřadům zcela jednoznačně k české národnosti?

Německo před 2. světovou válkou bylo zemí, v níž v podstatě neexistovala česká menšina. Čeští náboženští emigranti sem přicházeli především v 17. a 18. století a, přestože v počátku měli tendenci se usazovat společně a zakládat české obce, během krátké doby téměř úplně podlehli germanizačnímu tlaku a zcela se asimilovali. To byl případ také většiny českého obyvatelstva ve Slezsku a Kladsku, které byly po sedmileté válce připojeny k Prusku. Obyvatelé několika jazykově českých obcí, jenž zde přečkaly až do 20. století, byli většinou národnostně neuvědomělí a navykli prokazovat loajalitu státu, k němuž náleželi. Teprve nedlouho před 1. světovou válkou začal do průmyslových oblastí na západě Německa směřovat proud české hospodářské emigrace, nacházející uplatnění především v dolech v Porúří. Většina z těch, kteří sem odcházeli za prací, však zůstala rakousko-uherskými, resp. česko-slovenskými občany a řada z nich se nakonec vrátila do vlasti.

První velkou českou menšinu tak Německo získalo teprve v březnu 1938 v důsledku anšlusu. Rakouští Češi byli soustředěni téměř výhradně ve Vídni a tvořili zde silnou, vlivnou a národnostně uvědomělou menšinu. Měli české spolky, školy a politické organizace. Velká většina z nich měla rakouské státní občanství a na základě toho se stali (pokud nebyli židovského původu) říšskoněmeckými státními občany. Rakousko mělo v meziválečném období také svoji, byť na základě Versaillské dohody početně omezenou, spolkovou armádu, která byla začleněna do Wehrmachtu – nepočítáme-li tedy nepočetné Čechy ze staré říše, kteří prošli službou v Reichswehru nebo nově vzniklém Wehrmachtu, byli čeští příslušníci a záložníci rakouského Bundesheeru v podstatě prvními českými vojáky německé armády.

Vztah Adolfa Hitlera k českému národu je dostatečně známý. Od svých mladých let, strávených v Linci a ve Vídni považoval Čechy za nebezpečí. K „české otázce“ se vyjádřil mnohokrát. V roce 1942 např. řekl: *„Každý Čech je rozený nacionalista, který svým zájmům podřizuje všechny ostatní povinnosti. Nesmíme se nechat mýlit: čím více se ohýbá, tím je nebezpečnější... Čech je ze všech Slovanů nejnebezpečnější, protože je pilný. Má disciplínu, má pořádek, je spíše mongoloidní [!] než slovanský. Dokáže skrývat své plány za určitou loajalitu... Nepohrdám jimi, je to osudový boj. Do našeho národa vnikl odstěpek cizí rasy a jeden musí ustoupit, on, nebo my... Zničilo to Habsburky. Mysleli si*

Služba ve Wehrmachtu, nebo ještě lépe ve Waffën-SS, byla během války nesplněným snem mnoha českých nacistů. Adolf Hitler však kategoricky trval na tom, že v německé armádě nesmí sloužit žádný Čech.

*totiž, že tu otázku vyřeší po dobrém.*¹⁾ V duchu těchto slov měla být po „vítězné válce“ většina českého národa ze Střední Evropy vysídlena.

Stejně jednoznačný byl také Hitlerův názor na české vojáky. Před očima měl stále stotisícovou armádu českých legionářů bojujících v 1. světové válce na straně Dohody. Něco takového nehodlal dopustit. Uprostřed sudetské krize, 26. září 1938, prohlásil: „*Mohu vás ujistit, že žádný Čech nemusí a ani nemůže sloužit v německé armádě!*“²⁾ Tento svůj názor, který byl samozřejmě považován za neporušitelný rozkaz, v následujících letech několikrát zopakoval a na rozdíl od mnohého, co hlásal, také zcela nekompromisně trval na jeho dodržení.

Ve světle tohoto příkazu se částečně změnila situace vídeňských Čechů. Odvodní komise na ně však stále pohlížely jako na říšskoněmecké občany a nebyli odvedeni, jen pokud výslovně trvali na tom, že jsou Čechy. Nešlo však o samozřejmost. Někdy nestačilo ani výslovné prohlášení a odvedenec musel narukovat. Po několika týdnech služby byl na svoji opakovanou žádost do civilu propuštěn např. český katolický kněz P. Josef Pojar. Nebyl mu však umožněn návrat do duchovní správy, ale dva roky byl nasazen pracovním úřadem jako dělník. Stovky Čechů tak skončily v německých uniformách. Mnozí pak dokázali, že je *Führer* nepodezíral zbytečně, a při první příležitosti se vzdávali Spojencům. Na šest desítek z nich pak obléklo uniformu čs. zahraniční armády.

V českém pohraničí byla po Mnichovu a inkorporaci tohoto území do Říše situace zcela jiná. Kromě jediné výjimky zmíněné v úvodu, a sice Hlučínska, prohlášeného za území náležející ke „Staré Říši“ (*Altreich*), byla mezi Němci a Čechy v nově zřízené Říšské župě Sudety i na bývalém československém území připojeném ke „starým“ župám Niederdonau, Oberdonau a Bayreuth, jasně stanovená hranice.

Dne 20. listopadu 1938 byla mezi druhou československou republikou a Němcem uzavřena smlouva o otázkách státního občanství a opce, uveřejněná ve Sbírce zákonů a nařízení o šest dní později pod číslem 300/1938 Sb. Podle ní českoslovenští státní občané, mající k 10. říjnu 1938 bydliště v některé z obcí připojených k Německu, pozbývají dosavadního občanství a stávají se německými státními příslušníky, pokud se na tomto území narodili před 1. lednem 1910, nebo jsou manželkami a potomky v přímé linii takové osoby, anebo pozbyli německého občanství 10. lednem 1920, kdy bylo k Československu připojeno Hlučínsko. Českoslovenští

1) Citováno dle: Brigitte HAMMANOVÁ, *Hitlerova Vídeň*. Prostor, Praha 1999, s. 361.

2) „*Ich kann versichern, daß kein Tscheche im deutschen Heer Dienst tun kann, ja nicht tun darf*“. Cit. dle: Heinz BOBERACH (ed.), *Meldungen aus dem Reich 1938–1939: Die geheimen Lageberichte des Sicherheitsdienstes der SS, Bd. 11*. Manfred Pawlak Verlag, Herrsching am Ammersee 1984, s. 4073.

občané německé národnosti žijící v cizině nabyli státní příslušnost podle své domovské obce (čs. státním občanem byl ten, jenž měl domovské právo v některé obci náležející do svazku ČSR).

Smlouva předpokládala také možnost opce. Do 29. března 1939 mohly osoby „neněmecké národnosti“, které se podle těchto ustanovení staly německými občany, žádat o ponechání československého občanství. Stejně tak mohli také Němci z vnitrozemí (s výjimkou německých a rakouských emigrantů) žádat o německé státní občanství. Československými občany pak v pohraničí samozřejmě zůstávali také ti, kteří podmínkám nabytí německého občanství nevyhovovali.

Zatímco každý československý státní příslušník měl zaručena plná občanská práva vyplývající z československé ústavy a právního řádu, německé právo začalo po přijetí tzv. Norimberských zákonů v roce 1935 odlišovat „státní příslušnost“ a „občanství“. Každý občan měl zároveň státní příslušnost, ne každý státní příslušník byl však občanem, přičemž pouze institut říšskoněmeckého občanství poskytoval svému nositeli plná občanská práva.

Z této definice se také odvozovalo zvláštní postavení Hlučínska. V době připojení tohoto regionu k Československu se mezi říšskoněmeckou státní příslušností a občanstvím nerozlišovalo – všichni obyvatelé regionu s výjimkou osob židovského

Vyloučení ze služby v armádě však neplatilo pro říšskoněmecké občany české národnosti z území „Staré Říše“ (včetně Hlučínska) a částečně i z obsazeného Rakouska.

původu se tedy automaticky stali říšskoněmeckými občany, bez ohledu na to, zda se považovali za Němce, „Moravce“ nebo Čechy.

Občany Německé říše se však mohli stát pouze Němci, a to pouze Němci „árijského původu“. Na nově připojených československých územích se tak v podstatě vyprofilovaly tři skupiny obyvatel: němečtí státní občané, tedy Němci nežidovského původu, němečtí státní příslušníci české národnosti a Němci židovského původu a Češi, kteří buď nesplnili podmínky pro získání německého občanství, anebo optovali pro ČSR, mající v podstatě postavení cizinců.

Češi, kteří získali německou státní příslušnost se v okupovaném pohraničí ocitli v postavení druhořadých obyvatel. Nemohli se stát členy NSDAP nebo jejích přidružených organizací, a dokonce ani Říšské pracovní fronty, tedy glajchšaltovaných nacistických odborů. Od svých německých sousedů byli odlišeni samozřejmě i v oblasti přidělového hospodářství.

Také vojenská služba v německé armádě, chápána jako čestná povinnost vyhrazená pouze pro říšskoněmecké občany, zůstala Čechům, stejně jako osobám židovského původu, po celou válku zapovězená.

Stejná situace nastala také po okupaci zbytku českých zemí a vyhlášení tzv. Protektorátu Čechy a Morava 16. března 1939. Dne 20. dubna 1939 bylo vydáno Nařízení o nabytí německé státní příslušnosti a říšského občanství pro obyvatele Protektorátu Čechy a Morava německé národnosti uveřejněné v Říšské sbírce zákonů. Důležité zde byly v podstatě dva předpoklady – prvním bylo přihlášení se k německé národnosti v rakouském sčítání lidu v roce 1910, nebo v československém v roce 1930. Druhým pak samozřejmě árijský původ. Nešlo již o plošné opatření jako několik měsíců před tím v Sudetech, předpokladem bylo vyplnění žádosti, resp. dotazníku. Němcům v tzv. protektorátu zůstávalo zachováno vedle říšskoněmeckého i protektorátní občanství, Češi a další skupiny obyvatelstva byli výhradně protektorátními příslušníky.

V průběhu okupace se vyskytly tisíce případů těch, kteří byli před válkou Čechy, po 15. březnu 1939 se však „rozvzpomněli“ na své německé kořeny a začali tvrdit, že jsou ve skutečnosti Němci. Německé úřady těmto oportunistům nebránily, protože byli součástí jejich germanizační politiky v českém prostoru. Museli však získat dostatečné důkazy o svém německém původu – tedy najít ve svém rodokmenu čistokrevné Němce. Žádosti byly posuzovány individuálně a mnozí, především v prvních letech války, s nimi neuspěli. Často se jednalo o příslušníky české krajní pravice, kteří aktivně podporovali okupační režim a náleželi k různým aktivistickým seskupením (např. k Vlajce). Ti se původně domnívali, že jim okupanti přenechají jistý podíl na moci a k německé národnosti se hlásili až poté,

co zjistili, že tomu tak není. Okamžikem získání říšskoněmeckého občanství však přestávali být Čechy a stávali se Němci se všemi z toho plynoucími důsledky, včetně vojenské služby.

U smíšených rodin již bylo v zásadě možné, aby německá manželka Čecha získala říšskoněmecké občanství, bez ohledu na to, že její manžel zůstal protektorátním příslušníkem. Na tyto svazky byl však vyvíjen enormní tlak, aby se Němcem stal i český partner a především, aby se Němci stali z jejich dětí. Ty o své národnosti v době nezletilosti, tedy až do 21 let věku, nemohly samostatně rozhodovat.

Na tomto místě je tedy třeba konstatovat, že ve Wehrmachtu nebo i v jiných složkách německé armády včetně *Waffen-SS* se mohli ocitnout mladí muži do té doby vychovávaní výhradně česky, a sami sebe za Čechy považující, kteří se před úřady stali Němci v důsledku změny občanství svých rodičů. Takových případů nebylo jistě zanedbatelné množství, uvážíme-li, že se v průběhu války věk branců v německé armádě neustále snižoval.

Posledním teritoriem z dnešního území České republiky, které se dostalo pod kontrolu nacistů, bylo již v úvodu této kapitoly zmíněné Těšínsko. To bylo počátkem října 1938 v důsledku ultimáta vzneseného těsně po přijetí mnichovské dohody odstoupeno Polsku. Po porážce polského státu pak bylo v říjnu 1939 připojeno k Německé říši. Germanizační politika zde měla řadu specifik. V prosinci 1939 bylo místnímu obyvatelstvu povoleno přihlásit se ke „slezské národnosti“, což učinila zhruba polovina z nich. Důvodem mělo být oddělení národnostně nevyhraněných obyvatel od nacionálně smýšlejících Čechů a Poláků. Dne 4. března 1941 bylo vydáno nařízení o německém národním soupisu, tzv. Volkslistě. Ta byla udělována ve čtyřech kategoriích, z nichž pouze první a druhá představovaly ekvivalent plnohodnotného říšskoněmeckého občanství. Třetí, nejrozšířenější stupeň Volkslisty byl určen pro „Slezany“, kteří byli prohlášeni za poslovanštěné Němce. Tento stupeň Volkslisty již plnohodnotné německé občanství nepředstavoval – byl např. udělován jen prozatímně, na dobu 10 let. Těm, kteří se k ní přihlásili, však bylo umožněno zachovat si majetek a vyhnout se perzekuci, které byli vystaveni Češi a především Poláci. Ti byli v podstatě osobami bez státní příslušnosti.

Podpis Volkslisty v jakékoliv skupině však s sebou nesl povinnost nastoupit vojenskou službu v německé armádě. Do října 1943 některý stupeň Volkslisty získalo na 70 % obyvatel Těšínska. Do všech složek německé armády se tak dostaly tisíce zdejších branců, z nichž mnozí vůbec neovládali němčinu a za Němce se subjektivně nepovažovali. Nelze o nich však v této době mluvit ani jako o Česích, neboť buď oni, nebo jejich rodiče (také zde samozřejmě nebyl brán ohled na vůli nezletilých) podlehl tlaku a českou národnost buď opustili, nebo se k ní do té doby vůbec nehlásili.

Především ve druhé polovině války byla patrná snaha okupačních úřadů za Němce prohlásit také národnostně nevyhraněné obyvatelstvo některých hraničních regionů Třetí říše. V případě českých zemí se jednalo především o obyvatele Těšínska.

Sami Němci však nepovažovali „Volkslistáře“ z českého Slezska za příliš hodnotný a spolehlivý vojenský materiál. Někteří sice skončili na východní frontě nebo u Rommelova Afrikakorpsu, avšak naprostá většina z nich sloužila v druhořadých jednotkách v okupované západní Evropě. Po invazi Spojenců do Itálie, a především pak do Francie, se jich tisíce dostaly do spojeneckého zajetí. Mnozí se pak v zajateckých táborech dobrovolně hlásili do řad československé nebo polské zahraniční armády. Pro polskou i československou exilovou vládu představovali bývalí zajatci z řad Wehrmachtu vítané posílení vlastních vojenských formací. V řadách Československé samostatné obrněné brigády a dalších záložních a výcvikových jednotek na Britských ostrovech sloužilo na konci války na tři tisíce bývalých zajatců, a to převážně z řad „Volkslistářů“. Několik desítek jich dokonce padlo pod československou vlajkou v bojích u severofrancouzského Dunkerku. Podobná situace byla i u Poláků. V jejich početně mnohem silnější zahraniční armádě sloužilo na 90 tisíc bývalých německých vojáků. Šlo převážně o obyvatele západního Polska, připojeného v roce 1939 k Německu. Na dva tisíce z nich však pocházely z Těšínska. Nároky na Těšínsko a jeho obyvatele se od roku 1943 staly jedním ze zásadních sporů mezi oběma exilovými vládami. Nedlouho po anexi Těšínska v roce 1938 bylo totiž jeho obyvatelům hromadně uděleno polské státní občanství. Tento stav nebyl zpochybněn ani poválečnými polskými vládami a musela jej řešit až čs.-polská dohoda vylučující dvojí občanství z roku 1966.

Zatímco podpis Volkslisty nebyl vzhledem k specifickým poměrům přetrvávajícím na Těšínsku i po osvobození čs. úřady stíhán nijak dramaticky, přihlášení se k německé národnosti a následné získání plnohodnotného říšskoněmeckého občanství mělo po válce většinou velmi nepříjemnou dohru. Téměř vždy znamenalo konfiskaci majetku a ve většině případů i zařazení do odsunu. „Odrodilci“ z českého

vnitrozemí byli zcela logicky považováni v první řadě za zrádce a mnozí se museli ze své okupační činnosti odpovídat před mimořádnými lidovými soudy nebo alespoň trestními nalézacími komisemi. Služba v německé armádě pak byla často soudem považována za přitěžující okolnost a u mužů kteří za sebou měli službu v čs. armádě dokonce zpočátku za vojenskou zradu. Po propuštění je pak stejně ve většině případů čekal odsun do Německa. Ti, kteří mohli zůstat v ČSR se v následujících letech setkávali s různými omezeními. Československé státní občanství jim bylo např. plošně vráceno teprve v roce 1953.

I Češi ve Waffen-SS?

Často se v různých, většinou popularizačních textech, můžeme dočíst, že někteří Češi sloužili ve *Waffen-SS*. Jako jediný konkrétní příklad toho bývá většinou uváděn nejstarší syn bývalého plukovníka generálního štábu čs. armády a předního českého kolaboranta Emanuela Moravce, Igor.

Tato informace je však zjednodušující a zavádějící. Igor Moravec se narodil 28. srpna 1920 v Českých Budějovicích. Jeho matkou byla Ruska Helena Georgievna Beková, se kterou se Emanuel Moravec krátce před návratem do vlasti oženil. V manželství se jim v roce 1923 narodil ještě druhý syn Jurij. Manželský svazek však nevydržel a 29. ledna 1932 skončil rozlukou. Igor po vychození obecné školy a nižšího gymnázia začal v roce 1935 studovat na Československém státním vojenském reformním reálném gymnáziu v Moravské Třebové. Ve škole měl zpočátku problémy, postupně se však stal premiantem. V září 1937 stál dokonce, stejně jako jeho otec, čestnou stráž u rakve T. G. Masaryka. Během posledního ročníku jej zastihl Mnichov. Gymnázium bylo evakuováno do Hranic na Moravě a okamžitě po 15. březnu 1939 zrušeno. Maturitní zkoušku skládal na civilním hranickém gymnáziu. Následně prošel na přání svého otce řadou zaměstnání v protektorátě i v Říši, během nichž si osvojl jeho politické názory. Od ledna 1942 pracoval jako lektor v pražském nakladatelství Orbis.

V té době se přihlásil k německé národnosti a dne 16. dubna 1942 získal říšsko-německé státní občanství. Paradoxem je, že mu k němu formálně nepomohl otec (ten jenom na patřičných místech zařídil urychlené vyřízení jeho žádosti), ale jeho ruská matka, která byla podruhé provdána za německého policejního důstojníka v Brně a sama tedy byla držitelkou říšskoněmeckého občanství. Počátkem října 1942 narukoval jako dobrovolník k *Waffen-SS*. Do SS byl tedy přijat již jako Němec. Výcvik prodělal v Nizozemí a v čerstvě okupované jižní Francii. Od února 1943 bojoval

Na jaře 1943 byla v Praze otevřena pobočka doplňovacího úřadu SS-Hauptamt. Měla posílit nábor protektorátních Němců do Waffen-SS. K překvapení německých úřadů přišlo v prvních týdnech její existence i 175 přihlášek českých občanů.

v řadách tankových jednotek SS na východní frontě. Počátkem roku 1944 se stal frekventantem poddůstojnického kurzu a později důstojnické školy, kterou absolvoval ve výcvikovém prostoru SS na Neveklovsku. V září 1944 se vrátil na východní frontu. Tentokrát ke 3. tankové divizi SS „Totenkopf“, kde v listopadu 1944 dosáhl důstojnické hodnosti SS-Untersturmführera. V březnu 1945 padl do sovětského zajetí. Jeho další osudy jsou dostatečně známé – ze zajetí se mu v listopadu 1945 podařilo uprchnout a dostat se do Československa. S falešnými doklady uprchlíka z Podkarpatské Rusi a s pomocí rodiny se skrýval jako dělník na statku v Zářechi. Nakonec byla jeho identita prozrazena a v polovině května 1946 zastřelil při zatýkání policistu. Byl zatčen, 4. května 1947 odsouzen k smrti a na dvoře pankrácké věznice téhož dne popraven.

Stejným způsobem jako k synovi prominentního kolaboranta se pak přistupovalo i k dalším českým obyvatelům protektorátu – nikdo z nich neoblékl uniformu *Waffen-SS* dříve, než se odvodní komisi mohl prokázat doklady o říšskoněmeckém občanství.

Na jaře 1943 byla v Praze otevřena pobočka doplňovacího úřadu SS-Hauptamt s působností pro obvod Protektorátu Čechy a Morava. Velení *Waffen-SS* tím chtělo podpořit dosud nepříliš intenzivní nábor nových dobrovolníků mezi protektorátními Němci, kteří z jejich pohledu tvořili relativně hodnotný rasový a vojenský materiál. S Čechy se nepočítalo. Zahájení činnosti pobočky byla věnována publicita i ve veřejném prostoru. K velkému překvapení okupantů se však začali hlásit také čeští dobrovolníci.

Nebyly jich rozhodně žádné velké zástupy – pozdější zpráva uvádí 175 přihlášek protektorátních občanů, z nichž samozřejmě ne všichni byli po zdravotní stránce způsobilí nastoupit službu. Okupační úřady však zaujala skutečnost, že mezi přihlášenými jsou i jedinci, kteří se dosud politicky neprojevovali, tedy neangažovali se dosud v aktivistických organizacích. Z toho vyvozovali, že jde o Čechy, kteří chtějí bojovat proti bolševismu, a nebylo by správné takovou iniciativu nechat nevyužitou.

Pobočka doplňovacího úřadu tuto iniciativu doporučovala, od počátku však jako jednoznačný předpoklad vstupu do *Waffen-SS* kladla úspěšné absolvování tzv. poněmčení (*Eindeutschungsverfahren*) a následné získání říšskoněmeckého státního občanství. Teprve 17. května 1943 byla vznesena otázka, jak postupovat u těch, kteří chtějí „zůstat Čechy“. K. H. Frank doporučil, aby jim bylo vyhověno, konečné rozhodnutí však bylo ponecháno samotnému Reichsführerovi SS Heinrichu Himmlerovi.

Odpověď z Berlína do Prahy dorazila teprve počátkem ledna 1944 a byla zcela jednoznačná: „Protektorátní příslušníci“ nesmí být do *Waffen-SS* přijímáni a jejich

přihlášky mají být odevzdány pražskému řídicímu úseku SD. Z formulace Himmlerovy odpovědi je zřejmé, že se k věci vyjádřil dokonce samotný Adolf Hitler. Ten navíc ještě výslovně zakázal do *Waffen-SS* přijímat bývalé důstojníky československé armády německé národnosti, kteří neuspěli při přijetí do Wehrmachtu.

Lze tedy zcela jednoznačně konstatovat, že uniformu *Waffen-SS* neoblékl žádný Čech z tzv. protektorátu, ani z obsazených pohraničních území, ale jen říšskoněmečtí občané původem z českých zemí. To samé pak platí i o všech ostatních složkách německé armády.

Češi v německých polovojenských organizacích

To, že žádný Čech z protektorátu ani z říšské župy Sudety nesloužil ve Wehrmachtu, *Waffen-SS*, ani žádné jiné složce německých ozbrojených sil, neznamenal, že by žádný nenosil německou uniformu. Tisíce Čechů sloužily u německých polovojenských formací, v jejichž rámci dokonce vznikaly zvláštní „protektorátní“ jednotky. Problém byl v tom, že jen nemnozí, kteří se v jejich řadách ocitli, byli dobrovolníky. Drtivá většina ostatních oblékla německou uniformu z donucení, v rámci tzv. totálního nasazení.

První německou organizací, která zahájila již na jaře 1941 nábor mezi Čechy v protektorátu, byla *Organization Todt* (OT), která vznikla v roce 1938 a nesla označení podle svého zakladatele Fritze Todta. Jejím posláním bylo provádět stavební práce pro německou brannou moc.

Tato první fáze náboru byla ještě do značné míry dobrovolná. OT nevytvářela zvláštní „protektorátní“ útvary a působila v celé okupované Evropě. Díky tomu se její čeští příslušníci ocitli v řadě zemí – od Francie po Ukrajinu a od Norska po Řecko. Právě možnost odjet z protektorátní reality do ciziny byla pro mnohé rozhodujícím faktorem pro podpis kontraktu. Počet takto nasazených Čechů není znám, i vzhledem k tomu, že mnozí se v pozdější době dostali k OT již nuceně, nebo oklikou přes různé říšskoněmecké firmy. Mnozí této situace využili a přidali se k místním hnutím odporu v zemích, kde původně pracovali.

V lednu 1942 se říšský ministr Fritz Todt obrátil přímo na Reinhardta Heydricha s žádostí o přidělení 4 000 českých dělníků, kteří měli být nasazeni v říšské župě Sudety. To v podstatě otevřelo dveře nucenému náboru českých dělníků do OT.

Od roku 1941 se pro Čechy začala otevírat možnost služby v německých polovojenských formacích. Někteří kolaboranti do nich vstupovali dobrovolně, pro většinu mladých Čechů se však brzy stala jednou z forem nedobrovolného totálního nasazení. (Na snímku vpravo v uniformě protektorátní Technische Nothilfe pozdější funkcionář Kuratoria František Böhm.)

Dokumenty TN-Scharführera Františka Böhma.

OT měla statut „doprovodu říšské branné moci“, což v praxi znamenalo, že její příslušníci požívali stejného materiálního zabezpečení jako vojáci Wehrmachtu a např. ve frontovém pásmu byli i podle mezinárodního práva postaveni na roveň německým vojákům. Docházelo tak k paradoxním situacím, kdy poté, co se např. českým příslušníkům OT podařilo přeběhnout na stranu Spojenců, kde se hlásili do čs. zahraniční armády, byli posláni do zajateckých táborů, odkud je teprve museli „vysvobodit“ naši zpravodajští důstojníci.

V srpnu 1942 rozhodl Hermann Göring, aby dosavadní stavební prapory, existující v rámci Wehrmachtu, byly nově formovány z řad zahraničních dělníků. Mělo se jednat především o bývalé válečné zajatce ze západních zemí (Francouze, Belgičany a Nizozemce) a totálně nasazené Poláky a Čechy.

Již v říjnu 1942 obdrželo 2 200 mladých mužů v protektorátu od pracovních úřadů příkazovací výměry s místem určení do západoněmeckého města Baumholder. Severně od něj se nacházel výcvikový prostor XII. vojenského okruhu Wehrmachtu, na němž byly zformovány dva, resp. tři „české“ pracovní prapory. Jednalo se o Arbeits-Bataillon 12 (L), 13 (L), 14 (L), přičemž 14. prapor byl později reorganizován a znovu sestaven z italských válečných zajatců. Písmeno „L“ bylo zkratkou slova

Uniformy většiny protektorátních bezpečnostních sborů navazovaly na tradice předválečného Československa.

„Landesbautruppen“. Tyto jednotky jsou v některých dokumentech označovány (s odkazem na obecně používanou zkratku OT) také jako OL, tedy *Organization Landesbautruppen*.

Většina českých pracovních rot byla zpočátku nasazena v Sársku. Jejich hlavním „posláním“ bylo odklizení trosk po náletech, práce na zpevňování dna sárského uhelného kanálu apod. Na jaře 1943 byly české roty postupně odsouvány do dalších měst na západě Německa, která byla častým cílem náletů spojeneckých bombardérů.

Příslušníci pracovních praporů měli, stejně jako příslušníci OT a *Technische Nothilfe*, charakter „doprovodu říšské branné moci“, byť byli civilisty. Nosili kořistní uniformy (např. nizozemské královské armády) obarvené nahnědo. Na velitelských funkcích byli zařazeni důstojníci Wehrmachtu. Nadřízovým velitelstvím bylo *Kommando der Landesbautruppen 4* v Eltwille (od 11. 10. 1943 *Höher-Landesbau-*

-Pionier-Führer 4 a od 1. 11. 1944 *Landes-Pionier-Oberbaustab XII*). Celkem prošlo totálním nasazením u těchto jednotek na tři tisíce protektorátních občanů.

Okupační režim převzal v březnu 1939 do svých služeb dosavadní čs. bezpečnostní sbory. Jednalo se v podstatě o tři složky – četnictvo, vládní policii a obecní policii. Finanční stráž byla rozpuštěna k 1. říjnu 1940 v souvislosti se zrušením celní hranice mezi Říší a protektorátem.

Vládním nařízením č. 77/1944 Sb. z 28. března 1944 došlo ke sjednocení všech bezpečnostních složek do jednoho sboru – Protektorátní policie. Měla dvě složky:

uniformovanou a neuniformovanou. K první náleželo četnictvo, vládní policie, obecní výkonná policie a požární ochranná policie, tedy hasičstvo z povolání. Neuniformovanými složkami byly vládní a obecní kriminální policie.

Přestože okupanti používali protektorátní bezpečnostní složky k různým pomocným operacím zaměřeným proti českému odboji (např. při pátrání po výsadkových skupinách nebo vnější uzavírací kordon během vyhlazení Lidic) nebo jako ostrahu v internačních zařízeních typu táborů ve Svatobořicích, Letech a Hodoníně u Kunštátu, nelze v žádném případě považovat službu v nich a priori za projev souhlasu s okupačním režimem. Naopak, řada policistů a četníků se zapojila do práce v odboji, pomáhali zatčeným, ničili udání nebo varovali ohrožené vlastence. Více než 700 příslušníků bezpečnostních sborů za to zaplatilo životem.

Na podzim 1942 vydal generální velitel uniformované policie v protektorátu příkaz k vytvoření dvou kasernovaných praporů, v Mladé Boleslavi a v Olomouci, které zároveň fungovaly jako školicí zařízení pro policejní čekatelé. V červnu 1943 byl Policejní prapor „Čechy“ (*Polizei-Bataillon „Böhmen“*) poslán do Německa a v následujících měsících působil v Brémách, Hamburku, Wilhelmshavenu, Lübecku a Kielu, kde jejich příslušníci střežili oblasti zasažené bombardováním a pomáhali při vyprošťování zasypaných osob. Policejní prapor „Morava“ (*Polizei-Batallion „Mähren“*) byl se stejným posláním nasazen v Porúří. Jejich příslušníci byli v té době vystrojeni novými uniformami, které se blížily uniformám německým, avšak byly opatřeny protektorátními znaky. V lednu 1944 byly oba prapory staženy zpět do českých zemí a rozpuštěny. Tímto způsobem bylo nasazeno okolo tisícovky protektorátních policistů.

V létě 1942 byl v pruském městě Beeskow zformován 5. pluk požární policie „Čechy a Morava“ (*Feuerschutzpolizei-Regiment 5 „Böhmen und Mähren“*), který byl následně nasazen v Lübecku a zřejmě i na dalších místech na západě Německa. Celkem bylo velitelstvím *Ordnungspolizei* v letech 1939–1942 zřízeno šest motorizovaných pluků, každý v síle asi 1 000 mužů. Tři byly německé (1. – Sasko, 2. – Hannover, 3. – Východní Prusko), čtvrtý ukrajinský, pátý český a šestý nizozemský. V roce 1943 došlo k reorganizaci požární ochranné policie a pluky byly rozpuštěny.

Počátkem června 1942 v Německu vznikla *Luftschutzpolizei* jako samostatná složka začleněná do pořádkové policie. V důsledku toho byla protiletectká ochrana podle říšského vzoru organizována i na území Protektorátu Čechy a Morava, kde do té doby platily modifikované předválečné zákony o Civilní protiletectké ochraně, přiměřeně doplněné říšskoněmeckými právními předpisy. Zatímco v prvních letech války vykonávali příslušníci protiletectké ochrany v protektorátu svá civilní

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Poslední obránci protektorátu*** .
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.